

UDK 32.019.5:316.647.8]:37.01

UDK 32.019.5:316.647.8]:343.4

UDK 37.01:[32.019.5:316.647.8

UDK 343.4:[32.019.5:316.647.8

Stručni rad

Mr. sc. Safet Mušić

Faris Marukić

OBRAZOVNI PRISTUP U PREVENCIJI GOVORA MRŽNJE U BIH

Sažetak

Govor mržnje je prisutan u medijima i na društvenim mrežama u BiH, a diskriminatorско izražavanje nije prisutno samo kroz neprofesionalno novinsko izvještavanje, već i kroz druge oblike govora mržnje na društvenim mrežama. Prisutni su primjeri koji govore o vjerskoj ili nacionalnoj netrpeljivosti, slučajevi koji rehabilitiraju ili relativiziraju fašizam, genocid i ratne zločine, a takođe su jako izraženi primjeri cyber bullinga među maloljetnicima. Prema rezultatima istraživanjima Centra za društveno istraživanje Global Analitika nasilje na internetu u našem društvu nije dovoljno prepoznato kao društveni i sociološki problem, o čemu i govori podatak da samo 38 posto ispitanika, od 512 učesnika istraživanja, smatra da je nasilje na internetu problem s kojim se suočava naše društvo. Izmjenama i dopunama Krivičnog zakona FBiH krivična djela počinjena iz mržnje definisana su kao svako krivično djelo učinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe. Zakonom je također predviđeno da će ovakvo postupanje uzeti kao otežavajuća okolnost ako ovim zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje za kvalifikovani oblik krivičnog djela učinjenog iz mržnje. Na žalost, na nivou države BiH još nije usvojen krivični zakon o zabrani poricanja ili relativizaciji genocida i zločina protiv čovječnosti. Krivična djela javnog poticanja na nasilje i mržnju na sudovima u BiH se jedva pojavljuju, govor mržnje, nije jednostavno pravno definisati upravo zbog poštivanja osnovnog ljudskog prava, na slobodu izražavanja mišljenja. Evropska komisija kroz smjernice savjetuje države članice da sankcionišu govor mržnje, ali i štite slobodu izražavanja i to putem: brzog reagiranja javnih osoba na govor mržnje, promicanjem samoregulacije medija, razvijanjem svijesti o štetnim posljedicama širenja govora mržnje, uskraćivanjem finansijske pomoći strankama koje potiču govor mržnje, kriminalizacijom ekstremnih oblika govora mržnje. Jasno je da su uticajima govora mržnje posebno ugroženi mladi, kao konzumatori informacija i najčešći korisnici društvenih mreža, tako da se javlja potreba za obrazovnom inicijativom koja bi bila usmjerena na prevenciju i smanjenje govora mržnje na medijima i u javnosti. Obrazovni sistem u BiH, a posebno u FBiH je prilično rascjepkan i u nekim slučajevima su spori procesi reforme, što se odražava i na uvođenje novih sadržaja ili tema koje bi se izučavale kroz nastavne procese. Ovim radom želimo pokazati da budućnost nosi nove izazove u oblasti govora mržnje, koje je lakše prevenirati na način

da se omogući formalnom i neformalnom obrazovnom kontekstu da se sistemski bavi problematikom govora mržnje, posebno sa učenicima.

Ključne riječi: govor mržnje, obrazovanje, prevencija, nasilni ekstremizam i radikalizam, ljudska prava

Uvod

Evropska komisija kroz smjernice savjetuje države članice da sankcionišu govor mržnje, ali i štite slobodu izražavanja i to putem: brzog reagiranja javnih osoba na govor mržnje, promicanjem samoregulacije medija, razvijanjem svijesti o štetnim posljedicama širenja govora mržnje, uskraćivanjem finansijske pomoći strankama koje potiču govor mržnje, kriminalizacijom ekstremnih oblika govora mržnje.

Govor mržnje nije poželjan, ali bi trebalo da bude i sankcionisan. U Republici Srpskoj govor mržnje je krivično djelo, no, ipak se taj zakon slabo primjenjuje. Govor mržnje, tačnije zagovaranje mržnje na osnovu nacionalnog porijekla, rase, vjere ili po bilo kojem drugom osnovu je česta pojava u svakodnevnicima građana Bosne i Hercegovine. U odnosu na druge države, govor mržnje u BiH je posebno osjetljivo pitanje i predstavlja potencijal za društvenu opasnost, koja govor mržnje širi i može biti ispoljena na uzrokovanje nestabilnosti u Bosni i Hercegovini. Mladi su kategorija koja je lako podložna uticajima raznih informacija kojima su svakodnevno zasuti, putem informativnih medija, kroz razgovore u društvu i porodici, ali i putem društvenih mreža, gdje su mladi gotovo konstantno prisutni, odnosno oni su stalno "online". Pravna regulativa u Bosni i Hercegovini postoji, iako nije regulisana jedinstvenim zakonom na nivou države, određenim izmjenama krivičnih zakona Federacije BiH i entiteta Republika Srpska, postoji dovoljno prostora da govor mržnje bude sankcionisan. Mladi, koji su ciljna grupa u istraživanju za ovaj rad, ne podliježu odredbama zakona, ali trebaju biti informisani da je govor mržnje krivično djelo.

Zbog složenosti i problema u sistemu obrazovanja u BiH, mnoge pojave dođu do učenika mnogo lakše jer sistem obrazovanja nije jedinstven, makar u dijelu koji bi spriječio govor mržnje, ali i vršnjačko nasilje i druge oblike maloljetničkog nasilja.

Ovim radom želimo pokazati da budućnost nosi nove izazove u oblasti govora mržnje, te da je važno da se omogući formalnom i neformalnom obrazovnom kontekstu, da se sistemski i na adekvatan način bavi problematikom govora mržnje.

Definicija i pravni aspekti govora mržnje

Postoji više korisnih definicija govora mržnje – jedna je od njih je u dodatku Preporuke Ministarskog odbora Vijeća Evrope R(97)20: "govor mržnje podrazumijeva sve oblike izražavanja kojima se šire, raspiruju, potiču ili opravdavaju rasna mržnja, ksenofobija, antisemitizam ili drugi oblici mržnje temeljeni na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u obliku agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, te diskriminacija i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i osobama imigrantskog porijekla".

Prema jednostavnijoj definiciji, govor mržnje je usmeni ili pismeni govor koji javno izaziva ili uzrokuje mržnju, netrpeljivost, razdor, diskriminaciju, pa čak i nasilje prema određenoj grupi ili pojedincu. Mediji ga prenose upakiranog na različite načine i šire dalje raznim kanalima, bez kritičkog stava prema njemu. Većina sadržaja govora mržnje ispunjena je negativnim informacijama, nesrećama i raznim drugim nedaćama za što se okrivljuje „neko drugi“.

Mnoge međunarodne konvencije ne samo da dozvoljavaju i preporučuju državama zabranu govora mržnje, nego to čak i zahtijevaju. Međunarodno pravo osuđuje izjave kojima se negira jednakost ljudskih bića i urođeno dostojanstvo i jednakost svakog pojedinca, što je od fundamentalnog značaja za međunarodno pravne odnose i regulative u zaštiti ljudskih prava.

Sloboda govora bez dileme jeste jedan od temelja demokratskog društva, osnova progressa kako zajednica, tako i pojedinca. Ipak kao i svako pravo, sloboda izražavanja može se zloupotrijebiti. Tako Evropski sud za ljudska prava vodeći se načelima i pravilima Evropske konvencije o ljudskim pravima u njenom članu 17. pronalazi osnova za kažnjavanje govora mržnje, odnosno prekoračenja ili zloupotrebe prava na slobodu govora. U suštini, sud cijeni da li osoba prava zagarantovana u Konvenciji koristi u cilju ugrožavanja nekih drugih fundamentalnih prava pojedinca ili grupe.¹

Govor mržnje je redefinisani u svrhu prepoznavanja njegovih novih pojava oblika 2016. godine (godina stupanja na snagu) u Preporuci o generalnoj politici br. 15 Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije, te je označen kao: ...korištenje jednog ili više posebnih oblika izražavanja, naime zagovaranje, promicanje ili poticanje zavaravanja, mržnje ili zlostavljanja neke osobe ili skupine osoba, kao i bilo kakvih zlostavljanja, uvreda, negativnog stereotipa, stigmatizacije ili prijetnje takvim osobe ili osobe i bilo koje opravdanje svih takvih oblika izražavanja - koja se temelji na neiscrpnom popisu osobnih osobina ili statusa koji uključuje "rasu", boju, jezik, vjeru ili uvjerenje, nacionalnost ili nacionalno ili etničko podrijetlo kao spuštanje, dob, invalidnost, spol, spol, rodni identitet i seksualnu orijentaciju.²

Kada je u pitanju domaće krivično zakonodavstvo ono nije ispoštovalo određeni dio preporuka Evropske komisije protiv rasizma i intolerancije (ECRI).³ Krivični zakoni u BiH, (entitetski krivični zakoni i zakoni u Distriktu Brčko), govor mržnje karakterišu kao krivično djelo za koje se počinitelju može izreći zatvorska kazna u trajanju od jedne do pet godina. U određenim slučajevima moguće su i zatvorske kazne koje predviđaju i duže kazne, npr. ukoliko je poticanje na mržnju i širenje netrpeljivosti izazvalo druge direktne ili povezane posljedice. Međutim, mnoga provedena istraživanja su pokazala da se ove zakonske odredbe u praksi rijetko primjenjuju.

Pored navedenih zakona važno je spomenuti i egzistiranje i Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH. Nema odredbi za kriminalizaciju stvaranja ili vodstva grupa koja promoviše

¹Factsheet – Hate speech. (2017): European Court of Human Rights, str. 1. Dostupno na: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf [Pristupljeno 12. januara 2018.].

²The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), ECRI General Policy Recommendation No. 15. Usvojena 08. decembra 2015. godine

³To se posebno odnosi na krivično zakonodavstvo na državnom nivou.

rasizam ili podršku takvoj grupi i sudjelovanje u njenim aktivnostima.⁴ To upućuje, da je stanje na nezadovoljavajućem nivou, te da ima dosta prostora za napredak i usklađivanje sa evropskim standardima i preporukama. Na nivou BiH ne postoji poseban zakon o zabrani govora mržnje, a vjerovatno najveći uspjeh na nivou države u borbi protiv govora mržnje je Deklaracija o osudi govora mržnje, koju je usvojila Parlamentarna skupština BiH u maju 2016. godine.

Govor mržnje – pojava, uzroci i rasprostranjenost

U osnovi, početna pozicija iz koje se rađa govor mržnje je netolerancija, koja može biti različito manifestirana, ali u načelu je usmjerena prema ljudima koji dijele obilježja, u pravilu drugačija od one grupe koja ispoljava netolerantna ponašanja. Kreiranje diskursa u kojem se netolerancija prema drugima standardizira, neminovno vodi u krajnje opasne društvene devijacije koje mogu prerasti u najgore zločine počinjene iz mržnje. Odgovori na netoleranciju i govor mržnje, posebno onda kad nisu sankcionirani zakonima, mogu biti različiti, ali najčešće, što je posebno vidljivo u komunikaciji na društvenim mrežama i forumima web-portala, ne doprinose njegovom smanjenju, naprotiv – rasprave prerastaju u uvrede, diskriminaciju, govor mržnje i na kraju uglavnom u prijetnje.

Govor mržnje se može posmatrati i kao verbalizacija niza negativnih emocija koje su uglavnom destruktivnog karaktera. Po tom gledištu, radi se u stvari o potrebi, koja je uzrokovana nagonom, a uglavnom može biti potaknuta nekim vanjskim faktorima. Na prostoru BiH, govor mržnje je opstao vijekovima, i bio je prisutan kroz istoriju među raznim narodima i religijama koji su egzistirali na geografskom području današnje BiH. Naročito je govor mržnje izražen i destruktivan u toku i nakon ratnih dešavanja u BiH, te je i većina tema zastupljena u javnom prostoru vezana za teme negiranja genocida i ratnih zločina, veličanje ratnih zločinaca, neprihvatanje presuda haškog tribunala i sl. Zbog ratnih narativa koji su još uvijek svjež, kao i zbog trauma onih koji su pretrpjeli posljedice ratnih dešavanja, stradalnici i njihove porodice su posebno osjetljivi na svaku pojavu kao i posljedice govora mržnje. Ratne strahote, ubistva, mučenja, progoni i osvete, a u posljednje vrijeme i terorizam pokazuju koliko je govor mržnje teška bolest koja se vrlo sporo liječi, a ostavlja posljedice na porodicu, pojedince, naročito na mlade ljude, ali i na cijelo društvo.

Kada se gleda širi aspekt, neki događaji, kao što je talas izbjeglica sa Bliskog Istoka, zajedno sa sve većim brojem ekonomskih migranata uzrokovali su antiimigrantski sentiment diljem Evrope, što je nadalje pomoglo jačanju desno orijetnisanih političkih stranaka. Svaki društveni ili ekonomski problem u društvu desničari stavljaju na teret „drugih“, stvarajući okolnosti koje nalikuju progonu vještica.⁵ Posebno je govor mržnje prisutan u državama koje su bile bivše članice Varšavskog pakta, vjerovatno jer su 50 godina živjeli iza “željezne zavjese”. Tako da nisu osjetili različitosti niti druge promjene koje su se dešavale na demokratskom zapadu.

⁴ECRI Report on Bosnia and Herzegovina (fifth monitoring cycle). (2017). Strasbourg: The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), str.11.

⁵Stevkovski, L. (2017): The Rise of Right-Wing Extremism in European Union. International Studies Interdisciplinary Political and Cultural Journal, 17(1/2015), str.54.

Tako da u Mađarskoj i Bugarskoj potpuno neometano djeluju paravojne formacije čiji je osnovni zadatak kako oni kažu „lov na migrante“.⁶

Društvene mreže imaju veliku ulogu u širenju informacija, ali i samog govora mržnje. U proteklom periodu, snažan izvor govora mržnje bili su online profili na više društvenih mreža, prije svega na Twitteru koji su pripadali članovima i simpatizerima tzv. Islamske države. S tim u vezi, Twitter se pohvalio da je sa svoje mreže u periodu od 01.08.2015. do 30.06.2017. godine uklonio skoro milion profila bliskih ISIL-u.⁷

Govor mržnje i stanje u Bosni i Hercegovini

Nacionalizam kao direktna posljedica modernosti negativna je refleksija širokog spektra promjena koji se dešavaju u jednom društvu od ekonomskih ka socijalnim.⁸ U Bosni i Hercegovini, gdje se govor mržnje često ispoljava i kroz političku retoriku i djelovanje, posebno zabrinjava činjenica da incidente iz mržnje čine mladi koji se u vrijeme ratnih sukoba nisu ni rodili. To znači da su izrasle nove generacije opterećene nacionalizmom i netrpeljivošću prema drugom i drugačijem. Uspostavljeni sistem društvenih vrijednosti i stepen tolerancije kod nas je takav da je odnos prema drugom u najmanju ruku neutralan, a često i nasilan.

Radikalna tumačenja religija, rasizam, mržnja prema manjinama dovode do dehumanizacije, te percepcije drugog kao neprijatelja, manje vrijednog, nekoga koga treba eliminisati iz društva. U najekstremnijoj varijanti, mladi ljudi su predrasudama dovedeni do usijanja, ginu u samoubilačkim akcijama od Bliskog Istoka do Afganistana.⁹

Kombinacija ovih činilaca ima uticaj na pojavu nasilja među učenicima osnovnih i srednjih škola. Svi navedeni faktori, od segregacije u i van škole, nacionalizam, vjerski fanatizam, nespremnost obrazovnog sistema za odgovor na govor mržnje stvaraju pogodno tlo za njegovo cvjetanje.

Online mediji postaju sve značajniji za informisanje građana u Bosni i Hercegovini i stoga je prisustvo govora mržnje na ovim platformama izuzetno važno pratiti. Također, budući da je riječ o medijima interakcije i komunikacije, odnosno medijima u kojima građani direktno i bez posrednika ispoljavaju svoje stavove i mišljenja, prisustvo govora mržnje u njima direktno pokazuje stepen demokratičnosti, odnosno nedemokratičnosti i komunikacijske kulture građana BiH.¹⁰ Pojava nasilja na internetu sve je učestalija, a nije rijetka pojava da učenici dijele slike i/li kompromitirajuće video uratke u svrhu ponižavanja i vrijeđanja.¹¹ Prividni osjećaj nekažnjivosti,

⁶Vio in Assotthalam, E. (2016): On the road with Hungary's vigilante migrant hunters. [online] International Business Times UK. Dostupno na: <http://www.ibtimes.co.uk/road-hungarys-far-right-vigilante-migrant-hunters-1581483> [Pristupljeno 13. januara 2018.].

⁷Global Analitika (2017): May: Neophodno brže uklanjanje online sadržaja koji propagiraju terorizam. [online] Dostupno na: <http://globalanalitika.com/may-neophodno-brze-uklanjanje-online-sadrzaja-koji-propagiraju-terorizam/> [Pristupljeno 13. januara 2018.].

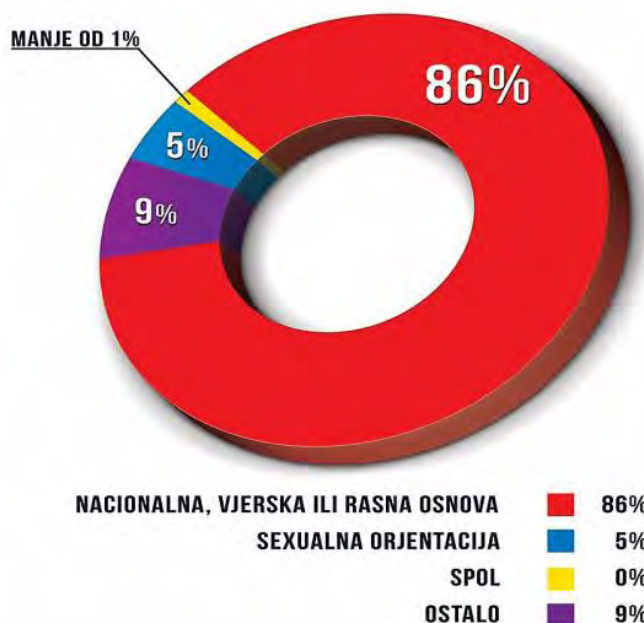
⁸Jensen, L. (2016): The Roots of Nationalism: Introduction. U: The Roots of Nationalism: National Identity Formation in Early Modern Europe, 1600-1815, 1st ed. Amsterdam: Amsterdam University Press, p.14.

⁹Bazdan, Z. (2015). Neznanje kao faktor zasutavljanja pozitivnog trenda u razvoju ljudskih prava i moguće posljedice. Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku, (2), str.5.

¹⁰http://www.fes.ba/files/fes/img/Bilder_Aktivitaeten/GOVOR%20MRZNJE%20II.pdf, Pristupljeno: 28.12.2017.godine]

¹¹Međuvršnjačko nasilje u srednjim školama: Bosna i Hercegovina Nacionalni izvještaj o rezultatima istraživanja međuvršnjačkog nasilja u Bosni i Hercegovini. (2014). Tuzla: Helsinški Parlament Građana (hCa) Tuzla, Omladinski resursni centar Tuzla, str.8-9.

ukoliko se za platformu sa koje se lansira mržnja koriste društvene mreže, pod uticajem najšireg spektra propagande koja utiče na mlade živote doveli su da govor mržnje postane prihvaćen standard interakcije adolescenata, bez obzira na pobude koje su do takvog govora dovele. Pošto se nasilje može posmatrati kao refleksija procesa učenja, odnosno slika društvene zbilje projektovane kroz medije i obrazovni proces nije neshvatljivo prisustvo različitih oblika nasilja i asocijalnog ponašanja. Dva najčešća oblika nasilja u bosanskohercegovačkim srednjim školama su psihičko i nasilje zasnovano na pripadnosti/diskriminacija.¹² Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini je, u toku predizborne kampanje za Opće izbore 2014. godine i kratak period nakon izbora, realiziralo kampanju „Stop! Govor mržnje“. Bit Kampanje Vijeća za štampu je bilo reagiranje protiv govora mržnje, diskriminatorne i huškačke retorike u komentarima anonimnih posjetilaca online portala, kao i edukacija posjetilaca web portala da govor mržnje i huškačka retorika nisu sloboda govora, te da podliježu krivičnoj odgovornosti, u skladu sa krivičnim zakonima u BiH. Namjera Vijeća za štampu bila je da bude od pomoći urednicima portala u tom periodu, kada se pretpostavljalo povećanje komentara sa neprimjerenim sadržajima. U navedenoj analizi stoji da je govor mržnje u bh. medijima evoluirao. Za razliku od devedesetih godina u Bosni i Hercegovini, kada su najizraženiji bili nacionalna i vjerska mržnja i netrpeljivost, sada se govor mržnje najčešće manifestira kroz negiranje zločina, afirmaciju totalitarnih doktrina, drugačiju političku i seksualnu orijentaciju.”¹³ Takođe, navedena analiza pokazala je na koja pitanja se najviše odnose komentari na društvenim mrežama. Najviše komentara odnosilo se na nacionalnu, vjersku ili rasnu osnovu, što se vidi na Slici broj 1.

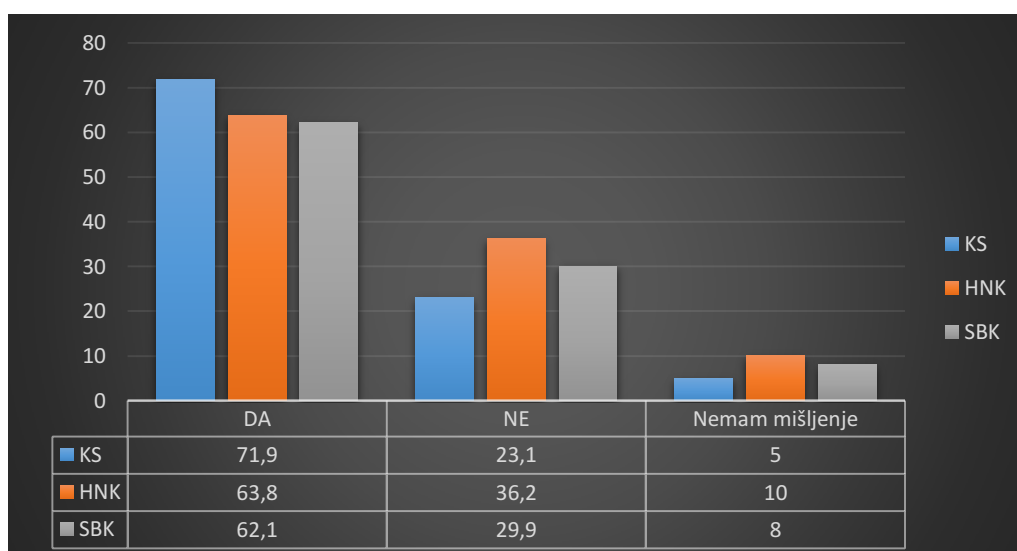
Slika 1: Analiza komentara na društvenim mrežama (Izvor: Vijeće za štampu BiH)

¹² Ove forme nasilja preovladavaju nad drugim formama i specifično se fokusiraju na osobe koje pripadaju drugim nacionalnim/etničkim/religijskim grupama, osobe sa invaliditetom ili osobe drugačije seksualne orijentacije, koje se manifestuje uglavnom verbalnim nasiljem ali često i uznemiravanjem ili eskalacijom u fizičko nasilje ili druge tipove nasilja.

¹³ <http://artflamecybermedia.com/acm/vzs/stop-govor-mrznje-brosura-bih.pdf>, [Pristupljeno: 12.01.2018. godine]

Vrlo je tanka linija između slobode i govora mržnje, posebno se to odnosi na internet kao medij koji omogućava gotovo bezgranične mogućnosti u smislu iznalaženja načina da se iskažu željena mišljenja, stavovi ili govor mržnje. Ipak, zbog pozitivne uloge i svega onoga što je vrijedno za ljudski rod, a što omogućuje internet, ne može se na isti gledati kao na nešto što primarno služi kao platforma za sijanje govora mržnje. Medijska pismenost u Bosni i Hercegovini, nažalost kao i opšta kultura i internet pismenost zaostaje za većinom čak i srednje razvijenih evropskih država. Tako da rasprave o medijskoj pismenosti otvaraju prostor za različita često i suprotstavljena viđenja, koja opet ne doprinose povećanju nivoa medijske pismenosti u BiH. U Bosni i Hercegovini medijska pismenost u praksi ogleda se kroz opasnosti koje vrebaju online, umjesto promoviranjem pozitivnih mogućnosti koje nudi internet. Internet prostor se treba gledati kao prostor sa kreativnim sadržajima za mlade, a ne kao govor mržnje, koji je negacija svega što je kreativno.

Autori ovog rada su realizovali istraživanje tokom 2017.godine, u svrhu prikaza stavova učenika na temu govora mržnje na internetu, što je prikazano na Slici 2. Ovim istraživanjem je obuhvaćeno ukupno 150 učenika u po dvije srednje škole u Hercegovačko-neretvanskom (HNK), Srednjobosanskom (SBK) i Kantonu Sarajevo (KS), od čega je iz svakog kantona bilo po 50 ispitanika. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da je većina učenika za zabranu govora mržnje na internetu. Nadalje, oko 70 posto učenika u Kantonu Sarajevo se izjasnilo za zabranu govora mržnje, dok se u Hercegovačko-neretvanskom i Srednjobosanskom kantonu oko 60 posto učenika izjasnilo se da su za zabranu govora mržnje na internetu. Ovi pokazatelji, ipak, donekle ohrabruju, jer se vidi da mladi razumiju da je govor mržnje nepoželjno ponašanje, međutim procenat onih koji su protiv zabrane govora mržnje nije zanemarljiv i upućuje na potrebu rada sa srednjoškolcima u cilju shvatanja štetnosti govora mržnje.

Slika 2. Stavovi učenika o zabrani govora mržnje na internet (Izvor: Vlastita ilustracija)

Visok broj srednjoškolaca koji nisu za zabranu govora mržnje u u Srednjobosanskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu vjerovatno je posljedica etničkih tenzija koje su u tim kantonima više prisutne u odnosu na Kanton Sarajevo, pa je tamo govor mržnje ušao u svakodnevni govor. Nažalost nerijetko se taj govor mržnje nastavlja i van interneta. S obzirom da 5 posto ispitanika iz Kantona Sarajevo, 8 posto iz Srednjobosanskog, a 10 posto iz Hercegovačko-neretvanskog kantona nema mišljenje po pitanju da li treba zabraniti govor mržnje na internetu, implicira na činjenicu da je manji broj učenika neutralan po ovom pitanju. Razloge možemo potražiti u nedovoljnoj informisanosti i educiranosti o datim pojmovima, kao i posljedicama koje govor mržnje nosi sa sobom, ili čak u neslaganju sa tezom da se govor mržnje treba rješavati represivnim mjerama, odnosno sankcionisanjem. Iako ovaj procenat na mnogo većem uzroku ispitanika ne bi predstavljao alarmantan podatak, ipak govori o potrebi i važnosti realizacije pravovremenih i adekvatnih preventivnih programa u školama.

Problemi obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini podstiču opstanak govora mržnje

Obrazovni sistem Bosne i Hercegovine odraz je državnog uređenja kreiranog Dejtonskim mirovnim sporazumom, tačnije njegovim Anexom 7. Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta (Federacija Bosna i Hercegovine koja je nadalje konstituirana od deset kantona i Republika Srpska) i Distrikta Brčko. Po ustavnom uređenju Bosne i Hercegovine, oblast obrazovanja je u potpunoj nadležnosti entiteta Republika Srpska, deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Svaka od dvanaest navedenih cjelina ima ministarstvo obrazovanja, zakone iz oblasti obrazovanja, budžet za obrazovanje, utvrđuje obrazovnu i udžbeničku politiku, kao sva druga prava i obaveze koje proističu iz mandata nadležne obrazovne vlasti, odgovorne za organizaciju i funkcioniranje obrazovanja na svom području odgovornosti. Na nivou entiteta Federacija Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke ima koordinacijsku ulogu. Po organizaciji sistema obrazovanja je vidljivo da je isti komplikovan, neefikasan, neprilagodljiv i previše naslonjen na politiku. Osnovni problemi obrazovnog sistema u BiH su uglavnom poznati, oni značajniji su:

- Nastavni planovi i programi (NPP) u entitetima i Distriktu Brčko, po sadržaju NPP–ova (posebno nacionalnu grupu predmeta), može se reći da se radi o tri različita obrazovna sistema. U Bosni i Hercegovini postoje tri NPP–a – NPP za osnovne škole u Republici Srpskoj, Okvirni NPP Federacije BiH, te Plan i program za nastavu na hrvatskom jeziku.
- Osim sadržaja NPP–ova u BiH, obrazovanje ima i problem sa udžbenicima, jer udžbenička politika nije jednaka u RS–u gdje udžbenike izdaje Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, a u Federaciji BiH, se javlja problem u tzv. mješovitim kantonima (SBK i HNK). Zbog toga je došlo do pojave tzv. „dvije škole pod jednim krovom“.

Kako to navodi UNESCO-ov izvještaj „Education and fragility in Bosnia and Herzegovina“, naša država prolazi kroz tri transformacijska procesa koji se odvijaju istovremeno, a to su:

- prelazak iz monopartijskog sistema, sa kontrolisanom privredom, u tržišno orijentisano društvo pluralističkog karaktera;

- post-ratnu tranziciju i obnovu kao produkte disolucije Jugoslavije i agresije na Bosnu i Hercegovinu;
- tranzicija koju iziskuju euroatlanske integracije, posebno željeno članstvo u Evropskoj Uniji¹⁴.

Kompleksan sistem obrazovanja, spore realizacije reformskih agendi, niz negativnih okolnosti sa kojima je obrazovni sistem u stalnom međuođnosu kao što je stanje u ekonomiji, oblasti sigurnosti, razne međuetničke tenzije, te odnos prema manjinama, uzrok su, ali manjim dijelom i posljedica problema koje sistem obrazovanja teško prevazilazi. Tako izvještaj humanog razvoja za Bosni i Hercegovinu sastavljen od strane eksperata UNDP-a za 2016. godinu pokazuje ogroman problem rodne nejednakosti u procesu obrazovanja koji je prisutan kao posljedica niza faktora od kojih je jako značajan patrijarhalan porodični okvir. Primjera radi, broj djevojaka koje završe srednju školu (III ili IV stepen) znatno je manji u poređenju sa brojem mladića sa apsolviranim istim stepenom obrazovanja: 67.5 posto u odnosu na 87.5 posto.¹⁵

Sa nekih 40 procenata populacije za koje se procjenjuje da živi ispod ili tek nešto malo iznad linije siromaštva, i sa sve većim troškovima obrazovanja (na osnovu zahtjeva nastavnih planova i programa), sve veći broj porodica nije u mogućnosti da ispuni obrazovne potrebe svoje djece. Ispitivanje sistema praćenja upisa u državne škole ukazuje na to da ne postoji sistem koji povezuje registraciju rođenja, registraciju boravišta i upis u školu.¹⁶ Ovime se pokazuju implikacije ekonomskog stanja u državi na obrazovni proces.

Govor mržnje u školama je istovremeno i uzrok i posljedica stanja u Bosni i Hercegovini, što je posljedica političke zbilje koja je dovela do segregacije u školama. Samo ustrojstvo obrazovnog sistema, planovi i programi, sadržaj udžbenika, kao i neprofesionalno djelovanje odgovornih u obrazovanju i školama, doprinosi i samoj pojavi, ali i širenju govora mržnje unutar učeničke populacije.

Obrazovanje u misiji borbe protiv govora mržnje

Uzimajući u obzir kompleksnost bh. društva, političko uređenje i činjenicu da ne postoji ministarstvo za obrazovanje na državnom nivou, evidentno je postojanje mnogih neusklađenih i neriješenih značajnih obrazovnih pitanja. Zbog toga se dodatno problematizira domaći obrazovni sistem, te doprinosi stvaranju negativne slike da djeca odrastaju u podijeljenom društvu. Nije nužno da će ovakav sistem edukacije stvoriti lošeg nastavnika/profesora, niti da će podstaći razvoj učenika sa predrasudama i mržnjom koji će svoje stavove projicirati kroz govor mržnje, ali zasigurno ne pomaže da se ovakve anomalije svedu na nivo koji se može tolerisati i nivo koji neće nanijeti dugoročnu štetu odnosima budućih generacija u BiH.

¹⁴Magill, C. (2010): *Education and fragility in Bosnia and Herzegovina*. [ebook] Paris: International Institute for Educational Planning, str.21. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001910/191060e.pdf> [Pristupljeno 09.01.2018.].

¹⁵*Human Development for Everyone: Briefing note for countries on the 2016- Human Development Report Bosnia and Herzegovina*. (2016). [PDF] UNDP, str.6. Dostupno na: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/BIH.pdf [Pristupljeno 9. januara 2018.].

¹⁶UNICEF Bosnia and Herzegovina (n.d.). - Obrazovanje - Problemi. [online] Dostupno na: https://www.unicef.org/bih/ba/education_4796.html [Pristupljeno 10.01.2018.].

Za eliminaciju govora mržnje iz javnog diskursa potreban je zajednički napor svih segmenata društva, prije svega stvaranje adekvatnog zakonodavnog okvira koji bi tu oblast kvalitetno regulirao. To je osnova za stvaranje uslova za razvoj adekvatnih strategija u oblasti obrazovanja. Kod učenika je potrebno raditi na razvoju informacijske pismnosti, kritičkog razmišljanja, i razumijevanje potreba za etičkom upotrebom socijalnih medija. Poučavanje mladih ljudi da su mediji samo konstrukcije koje reprezentiraju stvarnost pomaže da postanu svjesni potrebe da shvate ko je iza onoga što vide; podučavajući ih da taj medij sadrži ideološke poruke - o vrijednostima, moći i autoritetu - koje imaju društvene i političke implikacije.¹⁷

Ipak, da bi nastavnici mogli prepoznati sve oblike govora mržnje koji se u obrazovnom procesu mogu pojaviti, te da bi bili spremni na njih adekvatno odgovoriti, nadležna ministarstva obrazovanja trebaju kreirati jasne smjernice za borbu protiv govora mržnje. Smjernice bi trebale sadržavati ne samo načine represivnog djelovanja unutar škole po uočenom govoru mržnje među učenicima, već dati upute kako razviti zdrav, kreativan dijalog, dati upute kako predočiti opasnost govora mržnje učenicima. Poseban naglasak treba dati na djelovanje medija i širenje ideologije netolerancije, prepoznavanjem riječi i „slenga“, koji se koristi da bi se određene grupe vijedale i ponižavale.

Ono što je po rezultatima navedenih istraživanja takođe potrebno je i uključivanje afirmativne edukativne pedagogije, koja promoviše interakciju različitih grupa.¹⁸ Neophodan je dodatni napor da se omoguće mjerene i istraživačke smjernice za nastavnike i druge koji se bore za stvaranje sigurnih i afirmisanih okruženja za učenje u trenutnom društvenom kontekstu, gdje su primjeri govora mržnje i verbalno uznemiravanje u porastu. Po tome, cilj je predstaviti okvir zasnovan na postojećem pravnom sistemu, te uspostavljenim školskim politikama i procedurama. Sama edukacija o govoru mržnje i njegovom sprječavanju nije dovoljna posebno u našoj zemlji kada postoji jasna separacija djece i mladih različitih vjerskih, nacionalnih i manjinskih grupa, pa do određene mjere i segregacija prema imovinskom statusu. Jedan od načina suprostavljanja ovakvom narativu je masovnije kreiranje sportskih i edukativnih kampova, koji bi bili mješavina učenja i zabave na kojima bi učešće uzeli nastavnici/profesori i učenici iz različitih gradova Bosne i Hercegovine. U ovakve i slične aktivnosti potrebno je maksimalno uključivanje djece iz onih mjesta sa turobnom i teškom prošlošću, zatim iz područja gdje još uvijek postoje „dvije škole pod jednim krovom“ ili gdje je zapažena zastupljenost netolerancije prema manjinama, odnosno primjeri govora mržnje.

Jedan od najtežih problema posljednjih godina bilo je pitanje ograničavanja "govora mržnje" u školama. Ono što bi škole trebale da obezbijede je pristup obrazovanju na nediskriminatornoj osnovi, sprječiti uznemiravanje koje ometa njihovu obrazovnu misiju, i osigurati nesmetan rad učenika u raznolikoj zajednici. Istovremeno, škole trebaju nastaviti raditi u

¹⁷Gagliardone, I., Gal, D., Alves, T. and Martinez, G. (2015): Countering Online Hate Speech. [ebook] Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO, str.49. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002332/233231e.pdf> [Pristupljeno 14.01.2018.].

¹⁸Arneback E. (2014): Moral imagination in education: A Deweyan proposal for teachers responding to hate speech. *Journal of Moral Education*, 43 (3), str. 271.

smislu da pravo na slobodu govora, ponekad znači i pravo da se kažu stvari koje su uvrjedljive za druge.

Bez obzira na ove smjernice, mnoge škole kažnjavaju i potiskuju govor mržnje, jer bi isti po njima, mogao biti uvrjedljiv za druge. S jedne strane, ovo je razumljivo, jer škole teže da se učenici što više druže, te ih pripremaju da žive u demokratskoj raznolikoj zajednici. Međutim, ove politike mogu otići predaleko, jer potiskivanje govora i ideja, često uništava iskrenost, otežava učenike u radu na sopstvenim idejama i potkopava sposobnost učenika da se bolje razumiju. Pored toga, znatno može uticati na nastavu ili otežati obrazovni program. U nekim primjerima kada školske politike potiskuju govor mržnje, jer bi mogao biti uvredljiv, roditelji i učenici će vjerovatno teže shvatiti zašto ne bi trebali čitati knjige ili komentare na internetu sa "uvredljivim" jezikom. Ako se govor mržnje može potisnuti, može se postaviti pitanje zašto se ne mogu potisnuti razne knjige, priče, crtani filmovi, pjesme i drugi materijali u kojima se mogu naći sadržaji koji govore negativno o rasi, etničkoj i vjerskoj pripadnosti, polu ili drugim osjetljivim temama.

Poruke koje se mogu čuti od predstavnika EU i njihovih stručnjaka u oblasti obrazovanja su jasne, eliminisanje diskriminacije u obrazovanju je najviši prioritet. Specifičnost političke strukture u BiH znatno utiče na rješavanje ovog problema, pogotovo ako oni koji odlučuju nemaju dovoljno obrazovne kulture, ako nisu dovoljno senzibilizirani i profesionalni. Nekada je obrazovni sistem, neovisno na kojem nivou kontraproduktivan sa odlukama ili nedovoljnim radom na eliminaciji diskriminacije iz škola. Zato je govor mržnje usko povezan sa diskriminacijom, te ga se tako i treba tretirati. Za škole je možda najbolje rješenje, da se u skladu sa zakonima o obrazovanju, fokusiraju na nastavni proces i teme koje su iz područja obrazovanja, uz iznalaženje načina da su učenici kroz nekih od predmeta, dovoljno informisani o diskriminaciji, govoru mržnje i načinima djelovanja kroz nevladin sektor ili drugi način.

Širenje vidika jeste takođe jedan od značajnih fakotra borbe protiv predrasuda, netolerancije i govora mržnje. Tu postoji mogućnost da državne institucije, posebno obrazovne, u saradnji sa nevladinim sektorom mogu pokušati sa nizom planskih aktivnosti i zajedničkih projekata, prije svega kulturnih i edukativnih, koje u svojoj suštini šalju poruke nediskriminacije, tolerancije i mira. Praksa u BiH je pokazala da se govor mržnje u svakodnevnom životu rijetko kada dokumentira, odnosno istražuje od nadležnih, pa samim time se i rijetko sankcionira.

Razvijanje tolerancije i prihvatanja različitosti zato treba biti sveprisutno i bez obzira na to koji razred učenici pohađaju. Iako se u posljednje vrijeme u školama i vrtićima djeca više podučavaju toleranciji i prihvatanju različitosti, situacija u BiH, a posebno u van nastavnim programima pokazuje da ima potrebe i prostora za te dodatne sadržaje.

Govor mržnje se nastavlja i poslije boravka u školama, pa djeca često kući upadaju u kolo govora mržnje u online medijima. Ipak, većina navika polazi od kuće, iz uže i šire porodice, pa tako i u oblasti korištenja interneta, međutim zadnjih godina je primjetno, da zapravo online mediji sve više kreiraju i utiču na kulturu i navike djece. Mnogi primjeri ukazuju da su zbog toga stvoreni društveni stereotipi, koji utiču i mijenjaju naša osobna uvjerenja. Zato je važno izgrađivati kritički osvrt i odnos prema govoru mržnje, pogotovo kod djece, što omogućuje razbijanje stereotipa koji nas ograničavaju u životu.

Zaključak

Uvažavajući rezultate istraživanja, te druga istraživanja koja govore o ulozi obrazovanja na prevenciji govora mržnje, kao važnog pitanja za BiH, nameće se potreba da se u slučaju pojave govora mržnje u školama eventualno razmotre sljedeća pitanja:

- Da li ima dovoljno dokaza da se radilo o govoru mržnje?
- Da li je govor mržnje prouzrokovao ozbiljno narušavanje odnosa u školi?
- Da li govor mržnje poziva na prijetnje nasiljem (fizičkim ili psihičkim)?
- Da li krši druge školske politike i planove (disciplina, sigurnost, nediskriminacija)?
- Da li je u suprotnosti sa zakonom, obrazovnom misijom i vrijednostima škole?

Ova kratka i jasna pitanja su koncipirana na način, da ako je na bilo koje pitanje odgovor DA, onda se može govoriti o govoru mržnje u predmetnoj školi ili o aktivnostima koje se dovode u direktnu vezu sa govorom mržnje. Što jasno implicira da postoje argumenti da recimo škola uz saglasnost nadležnog ministarstva, ograniči govor mržnje kako bi se smanjili štetni učinci i prevenirali slični događaji u budućnosti. Takođe, takav događaj je razlog da se ažuriraju ili naprave nove politike i protokoli koji bi trebalo da u budućnosti preduprije nove incidentne situacije.

Međutim, kada postoje govorne radnje koje omalovažavaju i vrijeđaju pojedince, određene skupine (često manjinske) i promovišu bilo koji oblik mržnje ili nasilje, onda se moraju preduzeti određene odobrene akcije. Zakonska i etička obaveza je da se učenici zaštite, da se zaštititi integritet škola, uz proaktivan pristup i zaštitu slobode govora. Uvažavajući dugogodišnje istraživanje govora mržnje, te poznavanje stanja u bosanskohercegovačkom školstvu, implicira na to da je u pojedinim situacijama dokazanog govora mržnje, potrebno ohrabriti nadležne organe u obrazovnom sektoru da zadrže mogućnost ograničavanja slobode učeničkog govora. Na taj način bi smanjili negativan uticaj na druge i primijenili adekvatne odgovore koji bi trebalo da riješe incidente uznemiravanja i diskriminacije. Tu škole, odnosno nastavnici, školski psiholozi i pedagozi, mogu najviše biti od koristi, uz prethodno regulisanje obrazovnih programa koji podržavaju ovaj način prevencije govora mržnje u školama i među učenicima.

Promicanje kulture dijaloga, tolerancije, nediskriminacije, ali i upoznavanje učenika s pojmom govora mržnje, kao i načinu prevencije ove vrste nedozvoljenog ponašanja, kroz preporuke i savjete o konkretnim mjerama. Takođe je važno i poznavanje važnosti poznavanja Interneta i drugih savremenih komunikacijskih tehnologija, mogućih opasnosti, te kako postupiti i kome se obratiti ako je došlo do govora mržnje i neželjenih posljedica.

Kroz određene vannastavne aktivnosti u saradnji sa nevladinim sektorom, mladima je potrebno ukazati da prihvate razlike među ljudima i narodima, te da oni svojim djelovanjem mogu dalje prevenirati i spriječiti govor mržnje. Sa psihološkog aspekta posebno je indikativan generacijski prijenos mržnje te izazvanih trauma i efekata iste. Zbog činjenice da je BiH postkonfliktno društvo, evidentno je da i danas većina ljudi u BiH osjeća posljedice mržnje i govora mržnje.

Svijest o opasnosti i posljedicama govora mržnje u Bosni i Hercegovini nije dovoljno razvijena, što ukazuje na to da je potrebno raditi na njenom formiranju i unaprjeđivanju.

Najjednostavniji način je da se počne od školskog sistema, medija, svakodnevnog javnog života, ali i efikasnije uloge državnih institucija, civilnog društva i regulatornih tijela.

Brojne nevladine organizacije posljednjih godina apeluju na medije u BiH da ograniče prostor za širenje govora mržnje i ne dopuste uvrjedljive komentare, ipak većina medija se ne osvrće na takve apele. Osim što je moguće da se govor mržnje dopušta na medijima, neki mediji ga neodgovornom politikom podržavaju ili rasplamsavaju. Osim toga u medijskom prostoru ostaje problem govora mržnje na društvenim mrežama, a mladi su glavni konzumatori na istima.

Govor mržnje je otrov za mlade ljude, posebno govor mržnje na društvenim mrežama i protiv njega se cjelokupno društvo, posebno kroz obrazovni sistem, mora boriti proaktivno, dodatnom edukacijom i gdje to potrebno (auto) cenzurom. Zbog toga obrazovni sistem mora na sebe preuzeti dovstruku ulogu, suzbijanje govora mržnje u najužoj formi i početnim fazama, te brinuti o odgovornom i etičkom ponašanju učenika u odnosima sa drugima poštujući sve različitosti.

Literatura

Knjige

1. Jensen, L. (2016): *The Roots of Nationalism: Introduction*. U: *The Roots of Nationalism: National Identity Formation in Early Modern Europe, 1600-1815*, 1st ed. Amsterdam: Amsterdam University Press

Članci, zbornici i drugi izvori

1. Arneback E. (2014): *Moral imagination in education: A Deweyan proposal for teachers responding to hate speech*. *Journal of Moral Education*, 43 (3)
2. Bazdan, Z. (2015): *Neznanje kao faktor zasutavljanja pozitivnog trenda u razvoju ljudskih prava i moguće posljedice*. *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, (2)
3. Livazović, G. (2012): *Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata*. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20(1)
4. Magill, C. (2010): *Education and fragility in Bosnia and Herzegovina*, [ebook] Paris: International Institute for Educational Planning, Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001910/191060e.pdf>, [Pristupljeno: 12.12.2017.]
5. *Međuvršnjačko nasilje u srednjim školama: Bosna i Hercegovina Nacionalni izvještaj o rezultatima istraživanja međuvršnjačkog nasilja u Bosni i Hercegovini*. (2014): Tuzla: Helsinški Parlament Građana (hCa) Tuzla, Omladinski resursni centar Tuzla
6. Stevkovski, L. (2017). *The Rise of Right-Wing Extremism in European Union*. *International Studies Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, 17(1/2015)

Strategije, pravni propisi i dokumenti

1. ECRI Report on Bosnia and Herzegovina (fifth monitoring cycle) (2017): Strasbourg: The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)
2. Factsheet – Hate speech. (2017): [ebook] European Court of Human Rights, Dostupno na: [http://www.echr.HYPERLINK,\"http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf\"coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf](http://www.echr.HYPERLINK,\)

3. Gagliardone, I., Gal, D., Alves, T. and Martinez, G. (2015). Countering Online Hate Speech. [ebook] Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002332/233231e.pdf>, [Pristupljeno: 10.01.2018.]
4. *Human Development for Everyone: Briefing note for countries on the 2016- Human Development Report Bosnia and Herzegovina.* (2016). [PDF] UNDP. Dostupno na: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/countrynotes/BIH [tp://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/BIH](http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/BIH), [Pristupljeno: 05.01.2018.]

Međunarodni dokumenti

- Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on „Hate speech“, Recommendation No. R (97) 20, Usvojena 30. oktobra 1997. godine,
- The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), ECRI General Policy Recommendation No. 15. Usvojena 08. decembra 2015. godine,

Internet izvori

1. Global Analitika (2017): May: Neophodno brže uklanjanje online sadržaja koji propagiraju terorizam. [online] Dostupno na: <http://globalanalitika.com/may-neophodno-brze-uklanjanje> HYPERLINK "<http://globalanalitika.com/may-neophodno-brze-uklanjanje-online-sadrzaja-koji-propagiraju-terorizam/>"-online-sadrzaja-koji-propagiraju-terorizam/ [Pristupljeno 13. januara 2018.].
2. Turčilo, L. (2015): Govor mržnje u bh. javnom prostoru: Medijski i vanmedijski akteri, Fridrich Ebert Stiftung, Sarajevo, dostupno na: http://www.fes.ba/files/fes/img/Bilder_Aktivitaeten/GOVOR%20MRZNJE%20II.pdf, [Pristupljeno: 13.01.2018.]
3. UNICEF Bosnia and Herzegovina (n.d.). - Obrazovanje - Problemi. [online] Dostupno na: [https://www.unicef.org/bih/HYPERLINK\"https://www.unicef.org/bih/ba/education_4796.html\"ba/education_4796.html\"https://www.unicef.org/bih/ba/education_4796.html\"4796](https://www.unicef.org/bih/HYPERLINK\) HYPERLINK\"https://www.unicef.org/bih/ba/education_4796.html\".html [Pristupljeno 10.01.2018.].
4. Vijeće za štampu (2014): Analiza – Online kampanja Vijeća za štampu u BiH, Amos Graf d.o.o., Sarajevo, dostupno na: <http://artflamecybermedia.com/acm/vzs/stop-govor-mrznje-brosura-bih.pdf>, [Pristupljeno: 08.01.2018.]
5. Vio in Assotthalom, E. (2016): On the road with Hungary's vigilante migrant hunters. [online] International Business Times UK. Dostupno na: <http://www.ibtimes.co.uk/road-hungarys-far-right-vigilante-migrant-hunters> HYPERLINK\"hHYPERLINK \"<http://www.ibtimes.co.uk/road-hungarys-far-right-vigilante-migrant-hunters-1581483>\"tp://www.ibtimes.co.uk/road-hungarys-far-right-vigilante-migrant-hunters-1581483\"1581483 [Pristupljeno: 13.01.2018.].

THE EDUCATIONAL APPROACH IN THE PREVENTION OF HATE SPEECH IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

Hate speech is present in media and social media in BiH, discrimination is not only present through unprofessional news reporting, as well as through other forms of hate speech in the media. There are examples of religious or national intolerance, cases that rehabilitate or relativize fascism, genocide and war crimes, and are also very prominent examples of cyber bullying among minors. According to the results of the Center for Social Research Global Analytics, internet violence in our society is not sufficiently recognized as a social and sociological problem, as evidenced by the fact that only 38 percent of respondents, out of 512 participants in the survey, which believe that internet violence is a problem which our society is countering. Amendments and supplements to the FBiH Criminal Code, the criminal acts committed by hatred are defined as any criminal offense committed on grounds of race, color, religious belief, national or ethnic origin, language, disability, sex, sexual orientation or gender identity of another person. The law also stipulates that such actions will be taken as an aggravating circumstance, unless this law explicitly provides for a more severe punishment for a qualified form of hate crime. Unfortunately, a criminal law on the prohibition of denial or relativization of genocide and crimes against humanity has not yet been adopted at the state level of BiH. Criminal acts of public incitement to violence and hatred in courts in BiH are barely appearing, since hate speech, is not easy to legally and precisely define, because of the basic human right, freedom of expression. The European Commission through guidelines advise Member States to sanction hate speech, but also protect the freedom of expression, through: quick response of public figures on hate speech, promoting self-regulation of the media, raising public awareness about the harmful consequences of spreading hate speech, denial of financial assistance to the parties that encourage hate speech, the criminalization of extreme forms of hate speech. It is clear that the effects of hate speech are especially compromised by young people, as information consumers and the most common users of social media, so there is a need for an educational initiative that would be aimed at preventing and reducing hate speech in the media and in the public. The educational system in BiH, especially in the FBiH, is rather fragmented and in some cases reform processes are slow, which is also reflected in the implementation of new content or topics that would be studied through teaching processes. With this paper we want to show that the future brings new challenges in the field of hate speech, and enable the formal and informal educational context to deal with the issue of hate speech and youth, therefore involve school communities in that activity.

Keywords: Hatespeech, Education, Violent extremism and radicalism, Prevention, Human rights